jamk | Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Euroopan unionin osarahoittama



# Kuule meitä

## Fokusryhmähaastattelu toimintarajoitteisten lasten ja nuorten osallisuuden tukena

Heidi Leppä, Piritta Asunta & Aija Saari

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

# Kuule meitä

**Jyväskylän ammattikorkeakoulu**
**Julkaisuja 363**

Kirjoittajat:

**Heidi Leppä**
tutkija
Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Likes

**Piritta Asunta**
johtava asiantuntija
Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Likes

**Aija Saari**
tutkimus- ja kehityspäällikkö
Suomen Paralympiakomitea

Heidi Leppä
Piritta Asunta
Aija Saari

# Kuule meitä

Fokusryhmähaastattelu toimintarajoitteisten lasten ja nuorten osallisuuden tukena

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Likes by jamk

jamk | Jyväskylän ammattikorkeakoulu

**Jyväskylän ammattikorkeakoulu**
**Julkaisuja 363**

Sarjan vastaava toimittaja • Jari Parkkinen

**Kuule meitä**

Fokusryhmähaastattelu toimintarajoitteisten lasten
ja nuorten osallisuuden tukena

Heidi Leppä, Piritta Asunta & Aija Saari

Kannen kuva • Adobe Stock, luotu tekoälyllä
Ulkoasu ja taitto • Pekka Salminen, Jamk

ISBN 978-951-830-816-7 (Painettu)
ISBN 978-951-830-817-4 (PDF)
ISSN-L 1456-2332

**Kustantaja**
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
jamk.fi/julkaisut
sarjajulkaisut(a)jamk.fi

©2026
Tekijät & Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin (CC BY-NC-SA 4.0) -lisenssillä.

# Sisällys

**Tiivistelmä** ..... **6**
**Sammandrag** ..... **7**
**Abstract** ..... **8**

**Johdanto** ..... **9**
**Fokusryhmähaastattelu tiedonhankinnan menetelmänä** ..... **11**

**Käytännön järjestelyt ennen haastattelua** ..... **15**
Ennakkotiedot osallistujille ..... 15
Suostumuslomake ja tietosuojaseloste ..... 15
Haastateltavien määrä ..... 16
Haastattelun vetäjät ja avustajat ..... 16
Haastatteluympäristö ..... 17
Verkkovälitteinen haastattelu ..... 17
Haastatteluun varattava aika ..... 18
Tarvikkeet ja välineet ..... 18
Kommunikoinnin avuksi ..... 19
Haastattelusta aiheutuvat kustannukset ..... 20

**Haastattelun kulku** ..... **21**
Haastattelun aloitus ..... 21
Tutustuminen ..... 22
Haastattelun rakenne ja kysymykset ..... 22

**Tulosten analysointi ja hyödyntäminen** ..... **25**
**Lopuksi** ..... **27**

**Lähteet** ..... **29**
**Liitteet** ..... **35**

# Tiivistelmä

**Heidi Leppä, Piritta Asunta & Aija Saari**
**Kuule meitä**
**Fokusryhmähaastattelu toimintarajoitteisten lasten ja nuorten osallisuuden tukena**
**Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 363**

Toimintarajoitteiset lapset ja nuoret jäävät usein sivuun heitä koskevasta tutkimus- ja kehittämistyöstä. Heidän kuulemisensa parantaisi palvelujen laatua ja tukisi ammattilaisten työtä, sillä lapsilla ja nuorilla on arvokasta tietoa omista tarpeistaan ja kokemuksistaan.

Tässä oppaassa esitellään fokusryhmähaastattelu yhtenä keinona kuulla toimintarajoitteisten lasten ja nuorten mielipiteitä. Menetelmää voidaan käyttää tutkimuksessa sekä osallistamisen välineenä esimerkiksi liikuntapalveluiden, kuten liikuntaneuvonnan, kehittämisessä. Opas tarjoaa taustatietoja ja käytännön esimerkkejä haastattelujen tekemiseen ja aineiston analysointiin.

Tämä opas julkaistaan osana Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hanketta, joka on osin Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) rahoittama. Valttiplus-hankkeen koordinoinnista vastaa Suomen Paralympiakomitea, ja osatoteuttajia ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes ja Kolmen kampuksen urheiluopisto. Oppaan pohjana on hyödynnetty englanninkielistä *Inclusive (online) focus group guidance* -opasta (Dekkers ym., 2021), joka toteutettiin osana Sport Empowers Disabled Youth 2 (SEDY2) -hanketta (2020–2022). Suomen Paralympiakomitea oli yksi SEDY2-hankkeen toteuttajista.

**Asiasanat:** toimintarajoitteet, fyysinen aktiivisuus, osallisuus, fokusryhmähaastattelu, tutkimusmenetelmät, kvalitatiivinen tutkimus, tiedonhankinta

# Sammandrag

**Heidi Leppä, Piritta Asunta & Aija Saari**
**Hör oss**
**Fokusgruppintervjuer som stöd för delaktigheten hos barn och unga med funktionsnedsättning**
**Jyväskylä yrkeshögskola publikationer, 363**

Barn och unga med funktionsnedsättningar lämnas ofta utanför den forskning och utveckling som berör dem. Att lyssna på dem skulle förbättra tjänsternas kvalitet och stödja yrkesutövarnas arbete, eftersom barn och unga har värdefull kunskap om sina egna behov och erfarenheter.

I denna guide presenteras fokusgruppsintervjuer som ett sätt att fånga åsikter hos barn och unga med funktionsnedsättning. Metoden kan användas både i forskning och som ett verktyg för delaktighet, till exempel vid utveckling av idrottstjänster såsom motionsrådgivning. Guiden erbjuder bakgrundsinformation samt praktiska exempel för genomförande av intervjuer och analys av materialet.

Guiden publicerades som en del av Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus-projektet, som delvis finansieras av Europeiska socialfonden Plus (ESF+). Valttiplus-projektet samordnas av Finlands Paralympiska Kommitté, och delgenomförare är Likes vid Jyväskylä Yrkeshögskolan Jamk samt Kolmen kampuksen urheiluopisto. Guiden bygger på den ursprungligen engelskspråkiga guiden *Inclusive (online) focus group guidance* (Dekkers m.fl., 2021), som togs fram inom projektet Sport Empowers Disabled Youth 2 (SEDY2, 2020–2022). Finlands Paralympiska Kommitté var en av genomförarna i SEDY2-projektet.

**Nyckelord:** funktionshinder, funktionsnedsättning, fysisk aktivitet, delaktighet, fokusgruppintervjuer, forskningsmetoder, kvalitativ forskning, informationsanskaffning

# Abstract

**Heidi Leppä, Piritta Asunta & Aija Saari**
**Hear Us**
**Focus Group Interview Supporting the Inclusion of Children and Youth with Disabilities**
**Publications of Jamk University of Applied Sciences, 363**

Children and young people with disabilities are often left out of research and development work that concerns them. Hearing their views would improve service quality and support professionals' work, as children and young people have valuable knowledge of their own needs and experiences.

This guide introduces focus group interview as a method for gathering the views of children and young people with disabilities. This method can be used in research as well as a participation tool, for example, in the development of physical activity services such as physical activity counseling. The guide provides background information and practical examples for conducting interviews and analyzing the data.

The guide was published as part of the Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus project, which is partly funded by the European Social Fund Plus (ESF+). The Valttiplus project is coordinated by the Finnish Paralympic Committee, with the Likes Unit at Jamk University of Applied Sciences and The Sports Institute of Three Campuses as partner organizations. The guide draws on the English-language *Inclusive (online) focus group guidance* (Dekkers et al., 2021), developed within the Sport Empowers Disabled Youth 2 (SEDY2, 2020–2022) project. The Finnish Paralympic Committee was one of the organizations implementing the SEDY2 project.

**Keywords:** disabilities, physical activity, inclusion, focus group interview, research methods, qualitative research, data acquisition

# Johdanto

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus mielekkääseen vapaa-aikaan ja mahdollisuuteen vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus, 1989). Toimintarajoitteiset lapset ja nuoret jäävät kuitenkin muita lapsia helpommin syrjään arkiliikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen liittyvistä tutkimuksista ja kehittämistoimista. Jotta Yhdistyneiden kansakuntien vammaisyleissopimuksen slogan ”Ei mitään meistä ilman meitä” toteutuisi, tarvitaan monenlaisia tapoja kuulla lapsia ja nuoria, joilla on toimintarajoitteita. Kohderyhmää kuulemalla palvelut vastaavat usein paremmin tarpeeseen, ja kohderyhmän tuntemus tukee myös ammattilaisten työtä. Toimintarajoitteisilla lapsilla ja nuorilla on sanottavaa, joka on kuulemisen arvoista.

Usein tutkimus- ja kehittämistoiminnassa toimintarajoitteisten lasten ja nuorten näkemyksiä kerätään heidän huoltajiltaan, koska se on käytännössä helpompaa. Tällöin lasten ja nuorten oma ääni voi kuitenkin jäädä kuulumattomiin. Huoltajilta kysymällä voidaan saada luotettavaa tietoa lapseen liittyvistä objektiivisista taustatiedoista, mutta yksilön omia näkemyksiä ja mielipiteitä koskeva tieto saadaan parhaiten kysymällä suoraan lapselta tai nuorelta itseltään (Ison, 2009; Hendershot, 2004; Kroll, 2011; Parsons ym., 2001; Watson, 2012). Fokusryhmähaastattelu tarjoaa yhden tavan, jolla toimintarajoitteiset lapset ja nuoret voivat osallistua tutkimukseen tai kehittämistyöhön myös itsenäisesti.

Kuule meitä -oppaassa esitellään fokusryhmähaastattelu yhtenä keinona kuulla toimintarajoitteisten lasten ja nuorten ajatuksia ja mielipiteitä. Muita keinoja ovat esimerkiksi kyselyt, dialogit ja yksilöhaastattelut. Fokusryhmähaastattelu on ryhmäkeskustelu, jonka avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä osallistujien näkökulmasta. Fokusryhmähaastattelua voidaan hyödyntää tutkimusmenetelmänä, mutta se soveltuu myös hyvin osallistamisen ja kuulemisen välineeksi esimerkiksi lasten ja nuorten liikuntapalveluiden, kuten liikuntaneuvonnan, kehittämiseksi.

Tämän oppaan tavoitteena on auttaa ammattilaisia keräämään toimintarajoitteisten lasten ja nuorten näkemyksiä, toiveita ja mielipiteitä fokusryhmähaastattelua hyödyntämällä. Opas sisältää taustatietoa fokusryhmähaastatteluista, käytännön vinkkejä haastatteluiden toteuttamiseen sekä ohjeita aineiston analysointiin. Jatkossa käytämme fokusryhmähaastatteluista myös sanaa haastattelu. Oppaasta voi olla apua tutkijoille kaikkien lasten äänen tavoittamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Ohjeita voi soveltaa myös esi-

merkiksi oppilaitoksissa, järjestöissä ja kunnissa palveluiden, kuten liikuntaneuvonnan, kehittämistyön tukena.

Opas koottiin Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hankkeessa toimintarajoitteisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä haastatteluiden tueksi. Valttiplus-hanke on osin Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) rahoittama. Valttiplus-hankkeen koordinoinnista vastaa Suomen Paralympiakomitea, ja osatoteuttajia ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes ja Kolmen kampuksen urheiluopisto.

Oppaan pohjana on hyödynnetty englanninkielistä *Inclusive (online) focus group guidance* (Dekkers ym., 2021) -opasta, joka toteutettiin osana Sport Empowers Disabled Youth 2 (SEDY2) -hanketta (2020–2022). Lisätietoja SEDY2-hankkeesta on liitteessä 1. Kuule meitä -oppaassa fokusryhmähaastattelu on tuotu Suomen kontekstiin esittelemällä, miten menetelmää voidaan hyödyntää toimintarajoitteisten lasten ja nuorten kuulemisessa Suomessa. Englanninkielisen oppaan tekstejä on hyödynnetty vain vähän sellaisenaan ja alkuperäisiä tekstejä on korvattu kokonaan uusimmalla tutkimus- ja käytännöntiedolla. Kuule meitä -oppaan kokoamisessa on hyödynnetty ammattilaisia, jotka ovat toteuttaneet fokusryhmähaastatteluja lapsille ja nuorille, joilla on toimintarajoitteita. Oppaaseen onkin lisätty runsaasti käytännön esimerkkejä suomalaisista tutkimus- ja kehittämishankkeista. Uusi opas sisältää myös aiempaa konkreettisempia ja yksityiskohtaisempia ohjeita haastattelujen toteuttamiseen. Lisäksi oppaan rakennetta on uudistettu ja jokaista lukua on täydennetty uudella sisällöllä.

# Fokusryhmähaastattelu tiedonhankinnan menetelmänä

Tiedon kerääminen kyselyiden avulla on yleistä, mutta toimintarajoitteisilla henkilöillä kyselyiden täyttäminen voi olla työlästä tai jopa mahdotonta, jos kyselylomakkeet eivät ole saavutettavia, selkokielisiä ja kuvitettuja. Kyselyissä käytetään usein monimutkaista kieltä ja käsitteitä sekä erilaisia numeerisia vastausasteikkoja, joiden ymmärtäminen voi olla haastavaa henkilöillä, joilla on esimerkiksi kognitiivisia toimintarajoitteita (Paterson & Scott-Findlay, 2002; Whitehurst, 2007; Carlsson ym., 2007). Toimintarajoitteisille nuorille tehdyissä kyselytutkimuksissa on havaittu, että kyselyiden täyttäminen vaatii usein toisen henkilön apua tai kyselyyn voi jopa vastata avustaja, tukihenkilö tai huoltaja nuoren puolesta (Batters & Reilly, 2015).

Likesin koordinoimassa Tutka2-hankkeessa jopa 37 prosenttia vastaajista tarvitsi aikuisen henkilökohtaista tukea kyselyyn vastaamisessa. Tutka2-hanke (2019–2020) toteutti osana kansallista lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymistä selvittävää LIITU-tutkimusta erillisen ammatillisia erityisoppilaitoksia koskevan otoksen (Kokko ym., 2021). Aineistonkeruuseen osallistuivat kaikki Suomen kuusi ammatillista erityisoppilaitosta sekä 175 ryhmää (33 %), yhteensä 1253 toimintarajoitteista nuorta. Kyselylomakkeista laadittiin kolme eri tasoa (S, M, L) vastaamaan opiskelijoiden erilaisia tuen tarpeita. Lomakkeet erosivat toisistaan kielen selkeyden, kuvien käytön sekä kysymysten ja vastausvaihtoehtojen määrän osalta. Kaikista versioista oli lisäksi näkövammaisille soveltuva, ruudunlukuohjelmia tukeva saavutettava lomake (Kokko ym., 2021). Asunnan (2026) mukaan reilu kolmannes vastaajista tarvitsi tästä huolimatta aikuisen henkilökohtaista tukea kyselyyn vastaamisessa. Apu kohdistui erityisesti lukemiseen (17 %) sekä sanojen ja lauseiden selittämiseen (19 %). Lisäksi kuusi prosenttia vastaajista kertoi, että joku kirjasi vastaukset heidän puolestaan, ja kuusi prosenttia sai muuta tukea.

Fokusryhmähaastattelu on haastattelijan ohjaama ryhmäkeskustelu, josta käytetään myös termiä fokusryhmäkeskustelu. Haastattelussa pieni ryhmä osallistujia keskustelee haastattelijoiden eli fasilitaattorien johdolla valituista teemoista. Fokusryhmähaastatteluja voidaan hyödyntää esimerkiksi erilaisten ongelmien tutkimiseen, ratkaisujen testaamiseen, erilaisten näkökulmien selvittämiseen sekä uusien ideoiden tuottamiseen (Mäntyranta & Kaila, 2008). Haastatteluiden aineistoja analysoidaan usein keskittyen haastateltavien puheen teemoihin ja sisältöihin (Stevanovic & Weiste, 2018). Fokusryhmähaastattelu sopii lapsiryhmille usein hyvin, sillä ryhmätilanne voi tuntua vähemmän

jännittävältä kuin yksilöhaastattelu, ja se mahdollistaa omien ajatusten sanoittamisen yhdessä muiden kanssa.

Fasilitaattorin rooliin kuuluu keskustelun teemoissa pysymisen ohella turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin varmistaminen. Menetelmän yhtenä vahvuutena on osallistujien välinen vuorovaikutus, jonka ansiosta vastaukset saattavat olla monipuolisempia esimerkiksi kyselytutkimuksiin verrattuna (Mäntyranta & Kaila, 2008). Osallistujat eivät ainoastaan vastaa esitettyihin kysymyksiin, vaan heitä myös ohjeistetaan kommentoimaan ja täydentämään toistensa vastauksia. Näin syntyvä tieto on luonteeltaan sosiaalista ja vuorovaikutuksessa rakentuvaa. Keskustelu toisten kanssa voi helpottaa haastateltavien omien mielipiteiden muodostamista. Fokusryhmähaastattelu tarjoaa usein myös mahdollisuuden tutkia osallistujien välistä vuorovaikutusta (Stevanovic & Weiste, 2018). Uudemmassa kirjallisuudessa korostetaan, että vuorovaikutus itsessään on fokusryhmien keskeinen tiedonlähde, joka jää valitettavan usein raportoimatta (Nicholson & Shrives, 2024; Dedios-Sanguineti ym., 2025; Ning ym., 2024; Demant & Halkier, 2025). Vuorovaikutusanalyysin avulla on mahdollista osoittaa, miten näkemykset rakentuvat keskustelussa, miten osallistujat reagoivat toisiinsa ja miten yhteisymmärrys tai erimielisyydet syntyvät.

Fokusryhmähaastattelun haasteita voivat aiheuttaa ryhmän sisäiset sekä fasilitaattorien ja osallistujien väliset valtasuhteet. Ne vaikuttavat siihen, kuka käyttää puheenvuoroja ja millä tavoin näkemyksiä ilmaistaan. Yksittäinen osallistuja voi esimerkiksi dominoida keskustelua, jolloin muiden näkemykset jäävät vähemmälle huomiolle. Valtasuhteet voivat siten ohjata keskustelun kulkua ja muokata tuotettua aineistoa vaikuttamalla puheenvuorojen jakautumiseen, osallistujien halukkuuteen tuoda esiin omia näkemyksiään sekä siihen, millaiset mielipiteet tulevat hyväksytyiksi tai sivuutetuiksi. Tämä voi kaventaa esiin tulevien näkemysten kirjoa (Ayrton, 2019; Krueger & Casey, 2015).

Teema, josta tietoa kerätään, vaikuttaa myös menetelmävalintaan, sillä sensitiivisistä tai henkilökohtaisista aiheista ei välttämättä ole luontevaa keskustella muiden kanssa. Tällöin kysely voi olla haastattelua tai fokusryhmää tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto. Lisää tietoa erilaisista tavoista koota lasten ja nuorten mielipiteitä löytyy esimerkiksi Lasten ja nuorten osallisuuden koordinaation julkaisusta (Kalliomeri & Tatti, 2026).

## Special Olympics -urheilijoiden fokusryhmähaastattelut

Vuoden 2017 Special Olympics World Winter Games -tapahtuman yhteydessä toteutettiin tutkimus, jonka tavoitteena oli selvittää suomalaisten kehitysvammaisten Special Olympics -urheilijoiden osallisuuden kokemuksia. Aineisto koostui viidestä fokusryhmähaastattelusta, joihin osallistui yhteensä 31 urheilijaa. Fokusryhmät koostuivat 5–9 samaa lajia harrastavasta urheilijasta, jotka tunsivat toisensa ennestään. Haastattelut fasilitoi kaksi haastattelijaa, joilla oli vahva osaaminen kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelystä ja kommunikoinnista. Keskustelut olivat puolistrukturoituja, eli käsiteltävät teemat ja kysymykset olivat etukäteen määriteltyjä, mutta niiden järjestystä muokattiin osallistujien vastausten mukaan. Fokusryhmäkeskustelut kestivät 24–31 minuuttia, ja ne tallennettiin äänimuodossa.

Keskustelun alussa varmistettiin, että kaikilla on yhteinen ymmärrys siitä, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa. Lisäksi osallistujille näytettiin kuvia erilaisista tilanteista, joiden avulla varmistettiin, että kaikki ymmärsivät, mitä osallisuus ja mukaan pääseminen tarkoittavat. Tämän jälkeen hyödynnettiin avoimia kysymyksiä sekä kuviin ja lyhyisiin tarinoihin perustuvia virikkeitä. Näiden tarkoituksena oli käsitellä osallisuutta ja ulossulkemista sekä rohkaista vapaaseen keskusteluun rennossa ja turvallisessa ilmapiirissä. Koska kaikkien osallistujien sanallinen ilmaisukyky ei ollut yhtä vahvaa, fasilitoijan rooliin kuului myös ei-sanallisen viestinnän aktiivinen tulkitseminen ja sanoittaminen. Fasilitoija teki näkyväksi ja varmisti ääneen ilmeitä, eleitä ja nyökkäyksiä sekä toisti niiden merkityksen ryhmälle ja haastattelunauhalle. Esimerkiksi fasilitoija sanoitti havainnon, kuten "Aada ei ole kokenut ryhmästä poissulkemista" tai "Eemeli on päässyt mukaan toimintaan". Näin varmistettiin, että jokaisen osallistujan näkemykset ja mielipiteet tulivat kuulluiksi ja dokumentoiduiksi, myös silloin, kun ne ilmenivät ei-sanallisesti.

Keskusteluissa nousi esiin kolme pääteemaa: 1) kokemukset ja tunteet osallisuudesta, 2) kokemukset ja tunteet ulossulkemisesta sekä 3) näkemykset Special Olympics -toiminnasta osallisuuden ja ulossulkemisen näkökulmasta. Aineisto analysoitiin temaattisella sisällönanalyysilla, jonka tavoitteena oli tunnistaa keskeiset teemat urheilijoiden keskusteluissa sosiaalisesta osallisuudesta.

Analyysin tuloksena tunnistettiin kolme toisiinsa kytkeytyvää teemaa: 1) osallisuus vastakohtana aiemmille syrjintäkokemuksille, 2) osallisuus avun saamisena ja antamisena sekä 3) osallisuus osallistumisena yhteiseen tekemiseen ja tiimityöhön. Tulokset viittaavat siihen, että Special Olympics -toiminta ja mahdollisesti urheilu laajemmin voivat tukea kehitysvammaisten henkilöiden etenemistä syrjinnän ja ulossulkemisen kokemuksista kohti sosiaalista osallisuutta. Tutkimuksen tuloksiin voi perehtyä tarkemmin alkuperäisessä tutkimusjulkaisussa (Asunta ym., 2022).

**Fokusryhmähaastattelun hyödyntäminen**
**Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -kehittämishankkeessa**

Haastattelun tavoitteena oli selvittää nuorten ajatuksia ja kokemuksia perheen merkityksestä sekä liikuntaneuvonnassa että liikkumiseen ja harrastamiseen kannustamisessa. Haastattelu tehtiin verkossa, sillä haastateltavat, kuusi liikunnallista nuorta, asuivat eri puolilla Suomea. Haastateltavat olivat ennalta tuttuja toisilleen, mutta fasilitaattori oli heille vieras. Haastattelussa oli paikalla heille ennestään tuttu aikuinen, joka toimi kirjurina. Lisäksi yhdellä osallistujalla oli avustaja mukana, mutta hänen ei tarvinnut avustaa vastaamisessa. Haastattelun alussa käytettiin aikaa tutustumiseen ja kuulumisten jakamiseen sekä keskusteltiin haastattelun pelisäännöistä. Haastattelu kesti noin 45 minuuttia.

Keskustelun tukena oli diaesitys, johon oli koottu keskustelun teemoja. Liikuntaneuvonnan markkinointiin liittyvän keskustelun tueksi osallistujille näytettiin liikuntaneuvontaan liittyviä mainoksia. Näyttämisen lisäksi fasilitaattori luki esityksen sisällöt ääneen. Osallistujat pääsivät kertomaan ajatuksiaan mainoksista ja siitä, millainen mainonta sopisi nuorille, joilla on toimintarajoitteita. Haastattelussa esiin nousseita ajatuksia hyödynnetään liikuntaneuvojille suunnatussa oppimateriaalissa.

# Käytännön järjestelyt ennen haastattelua

## Ennakkotiedot osallistujille

Ennen haastattelua osallistujille on hyvä lähettää etukäteen tietoja haastattelutilanteesta. Paikan ja ajan lisäksi kannattaa kertoa tarkempia tietoja tilan esteettömyydestä ja laatia tilaan liittyvä esteettömyyskuvailu. Esimerkkejä esteettömyyskuvailuista löytyy esimeriksi Suomen Paralympiakomitean verkkosivuilta.

- Kerro esimerkiksi, onko valittuun tilaan esteetön pääsy, onko sinne portaita, mistä löytyy hissi, tai onko esteetöntä WC:tä.
- Tilaa voi esitellä esimerkiksi kuvilla tai videoilla.
- Ennakkotiedoissa on myös hyvä kuvailla, mistä ja kenen kanssa haastattelussa keskustellaan.
- Kerro, voiko haastatteluun tulla mukaan avustajia, tulkkeja tai huoltajia.
- Pyydä osallistujilta tietoa heidän toiveistaan ja tarpeistaan etukäteen, jotta osaat huomioida ne haastattelutilanteessa.
- Jos järjestät tarjoiluja haastattelun yhteydessä, pyydä osallistujia ilmoittamaan mahdolliset erityisruokavaliot tai allergiat etukäteen.

## Suostumuslomake ja tietosuojaseloste

Ennen haastatteluiden järjestämistä on tärkeää pyytää kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta ensisijaisesti lapselta tai nuorelta itseltään. Lisäksi alle 15-vuotiaiden lasten ja nuorten vanhemmilta tarvitaan lupa osallistua tutkimukseen, jos tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja. Ajantasainen tieto lasten ja nuorten tutkimukseen liittyvistä suostumuskäytänteistä löytyy Tutkimuseettisen neuvottelukunnan verkkosivuilta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, ei pvm.). Lapsille ja nuorille suunnattu suostumuslomake on kirjoitettava ymmärrettävällä tavalla esimerkiksi selkokieltä ja kuvia hyödyntäen. Esimerkit suomenkielisestä tiedotteesta ja suostumuslomakkeesta ovat liitteissä 2 ja 3.

Suostumuslomakkeen tulee sisältää seuraavat tiedot:

- Haastattelun tarkoitus
- Keskusteltavat aiheet
- Mitä lapselta tai nuorelta odotetaan
- Vastausten luottamuksellisuus
- Miten kerätyt tiedot säilytetään tietoturvallisesti
- Miten ja missä kerättyjä tietoja raportoidaan
- Miten lapsi tai nuori voi pyytää näkemystensä poistamista milloin tahansa
- Tila lapsen ja/tai huoltajan allekirjoitukselle

Ennen haastatteluiden järjestämistä on syytä pohtia, mitä tietoja osallistujilta tarvitaan tietosuojalainsäädännön näkökulmasta. Esimerkiksi osallistujien terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvien tietojen keräämiselle pitää olla aina hyvät perustelut. On myös tarpeellista pohtia, tarvitseeko haastattelua nauhoittaa vai riittäisikö tilanteesta anonyymit muistiinpanot ilman osallistujien henkilötietoja. Joissain tapauksissa haastattelun tallentaminen on kuitenkin välttämätöntä, jotta esimerkiksi kuvien tai viittomien hyödyntäminen saadaan tallennettua.

Jos haastattelun yhteydessä kerätään, tallennetaan tai säilytetään osallistujien henkilötietoja, osallistujille on laadittava tietosuojaseloste. Haastattelusta tallentuva osallistujien ääni on henkilötietoa. Tutkimusta tehtäessä on hyvä varmistaa, täyttääkö tutkimus eettisen ennakkoarvioinnin tarpeen kriteerit (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, ei pvm.).

## Haastateltavien määrä

Haastatteluun on hyvä kutsua kolmesta kuuteen toimintarajoitteista lasta. Suuremmat, enintään kahdeksan hengen ryhmät, ovat mahdollisia vanhempien lasten kanssa. Jos tavoitteena on hyödyntää fokusryhmähaastatteluita esimerkiksi perheiden liikuntaneuvonnan käynnistämiseen, kannattaa haastatella 2–3 perhettä kerrallaan. Useimmiten keskustelua syntyy enemmän, jos haastateltavat ovat ennalta tuttuja toisilleen. Haastatteluun varattava aika on yleensä melko lyhyt, joten on hyvä, ettei haastateltavia ole liikaa. Näin jokaiselle jää riittävästi aikaa tuoda omat näkemyksensä esille.

## Haastattelun vetäjät ja avustajat

Fokusryhmähaastatteluun tarvitaan vähintään yksi henkilö fasilitoimaan keskustelua, mutta hänen lisäkseen saatetaan tarvita myös avustajia. Keskuste-

luiden tunnelmaa voi rentouttaa, jos paikalla on keskustelijoille ennestään tuttu henkilö, esimerkiksi huoltaja, opettaja tai ohjaaja. Lisäksi vastaajilla saattaa olla mukana tulkki tai henkilökohtainen avustaja. Haastattelun avustajille on hyvä painottaa haastattelun tavoitetta ja pyytää heitä antamaan lapsille ja nuorille tilaa. On suositeltavaa, että mahdolliset avustajat pysyvät huoneessa koko keskustelun ajan, jotta osallistujat eivät häiriinny ylimääräisestä liikehdinnästä. Haastateltavat eivät välttämättä puhu, joten myös kaikki eleet on hyvä tallentaa. Yksi fasilitaattorin tehtävistä onkin sanoittaa haastateltavien reaktioita ja eleitä ääneen.

Fasilitaattorilla on keskeinen rooli myös valtasuhteiden vaikutusten lieventämisessä, mikä on tärkeää haastattelun tulosten luotettavuuden kannalta. Fasilitaattori voi tasapainottaa keskustelua jakamalla puheenvuoroja aktiivisesti, kutsumalla ja rohkaisemalla hiljaisempia osallistujia mukaan ja rajaamalla dominoivien osallistujien puhetta hienovaraisesti. Lisäksi fasilitaattori luo turvallista ilmapiiriä korostamalla, että kaikki näkemykset ovat yhtä arvokkaita sekä asettamalla keskustelulle selkeät pelisäännöt. Tarvittaessa hän voi esittää vaihtoehtoisia näkökulmia ja esittää tarkentavia kysymyksiä varmistaen, että jokaisen mielipide tulee esiin.

## Haastatteluympäristö

Haastattelu olisi suotavaa tehdä lapsille ja nuorille ennestään tutussa ja esteettömässä tilassa. Fyysisen esteettömyyden ohella tilan saavutettavuuteen kuuluu keskeisesti myös aistiesteettömyys, joka tarkoittaa esimerkiksi hyvää valaistusta, selkeitä visuaalisia ratkaisuja sekä toimivaa akustiikkaa näkemisen ja kuulemisen tueksi. Haastattelupaikaksi soveltuu esimerkiksi luokkahuone tai muu tila, jossa on mahdollisuus kokoontua yhteen rinkiin. Tärkeää on, että paikka on turvallinen ja rauhallinen, jolloin osallistujien on helpompi kuulla toisiaan ja keskittyä keskusteluun. Lisäksi tarjottavat välipalat ja juomat voivat lisätä viihtyvyyttä, tuoda rentoutta keskusteluun ja auttaa jaksamaan keskustelutilanteessa.

## Verkkovälitteinen haastattelu

Haastattelun voi toteuttaa myös verkossa. Tällöin on hyvä valita alusta, joka on mahdollisuuksien mukaan lapsille ja nuorille ennestään tuttu. Verkkovälitteisessä haastattelussa lapset ja nuoret voivat tarvita aikuisen apua käytännön järjestelyissä, kuten kokoukseen liittymisessä tai mikrofonin, kameran tai chatin käytössä. Verkkohaastatteluun on varattava hieman enemmän aikaa esimerkiksi haluttujen asetusten määrittämiseen ja erilaisten toimintojen testaamiseen.

Verkkovälitteisessä haastattelussa on mahdollista kommunikoida puheen lisäksi chatissa kirjoittamalla, reagoimalla hymiöillä tai piirtämällä. Myös erilaisten sovellusten, kuten Flingan, hyödyntäminen on mahdollista verkkovälitteisissä haastatteluissa. Osallistujia voi pyytää esimerkiksi kuvailemaan tuntemuksiaan hymiöitä hyödyntäen.

## Haastatteluun varattava aika

Haastattelu on hyvä pitää lyhyenä, jotta lapset ja nuoret jaksavat keskittyä koko ajan. Tämä on erityisen tärkeää, kun osallistujina on toimintarajoitteisia lapsia ja nuoria. Haastattelun suositellaan kestävän yhteensä noin 30–60 minuuttia ryhmän mukaan. Harjoitusten ja toiminnallisten tehtävien sisällyttäminen haastatteluun auttaa ylläpitämään lasten keskittymistä ja kiinnostusta sekä tukee yhteistoimintaa. Toiminnalliset tehtävät voivat toimia myös alkuun lämmittelynä rentouttamaan tunnelmaa. Osallistujien vireystilaa on hyvä seurata keskustelun aikana ja tarvittaessa tukea osallistujien keskittymistä pitämällä pienen tauon keskustelun lomassa (Gibson, 2007).

Haastattelun alkuun on hyvä varata noin kymmenen minuuttia tutustumiselle ja tilanteen alustamiselle sekä lopussa noin viisi minuuttia haastattelun koontiin. Kysymyksiä ja aiheita kannattaa esittää vain sen verran kuin haastatteluaika sallii. Ajankäytössä kannattaa kuitenkin olla joustava. Jotkut lapset ja nuoret saattavat tarvita enemmän aikaa tiedon käsittelemiseen ja vastaamiseen. Odota vastauksia rauhassa ja kysy tarvittaessa täydentäviä kysymyksiä.

## Tarvikkeet ja välineet

Haastattelussa tarvitaan useimmiten seuraavia välineitä ja tarvikkeita:

- Puhelin tai tabletti kuvaamista varten
- Ääninauhuri keskustelun tallentamista
- Paperia ja kynä muistiinpanojen kirjoittamista varten
- Nimitarroja
- Kuvia, tarroja tai jotain muuta materiaalia tutustumisen tueksi
- Paperia, esimerkiksi fläppitaulupaperia tai post-it-lappuja
- Värikyniä
- Sinitarraa tai teippiä

## Kommunikoinnin avuksi

Toimintarajoitteisten lasten ja nuorten osallistumista haastatteluihin voidaan tukea käyttämällä monipuolisia kommunikointitapoja, jotka auttavat heitä ymmärtämään kysymyksiä ja ilmaisemaan näkemyksiään. Keskustelun ei tarvitse olla vain puhetta. Myös ei-sanallista ilmaisua on hyvä havainnoida ja tarjota mahdollisuutta kommunikoida esimerkiksi eleiden ja ilmeiden avulla, kirjoittamalla tai piirtämällä. Erilaisten kommunikointitapojen hyödyntäminen edistää kaikkien osallistumista, sillä näin osallistujat voivat valita itselleen sopivia tapoja kommunikoida ja ilmaista ajatuksiaan. Lisäksi ne voivat lisätä osallistujien kiinnostusta, helpottaa vastaamista ja ylläpitää keskittymistä.

- **Selkeä kieli:** Pyri käyttämään helposti ymmärrettävää kieltä ja vältä vaikeita sanoja. Tarkempaa tietoa selkokielestä löytyy Selkokeskuksen verkkosivuilta.
- **Puheenvuoron pyytäminen:** Varmista, että kaikilla on mahdollisuus pyytää puheenvuoroa itselleen mahdollisimman helpolla tavalla.
- **Kysymykset:** Ennalta määritellyt selkeät kysymykset tai aiheet auttavat ohjaamaan keskustelua. Laajempiin kysymyksiin voi lisätä pienempiä alakysymyksiä ohjaamaan keskustelua. Kysymyksiä voi myös esittää kuvina.
- **Kuva- tai valokuvakortit:** Kuvat voivat olla esimerkiksi eri liikuntalajeista ja aktiviteeteista. Kuvien avulla haastateltavilta voi tiedustella esimerkiksi, mitä liikuntaa he harrastavat tai mitä he haluaisivat kokeilla. Kuvien avulla voi selittää lapsille ja nuorille vaikeampia termejä ja käsitteitä.
- **Videot:** Kommunikoinnin tukena voi hyödyntää videoita. Lataa videoiden linkit ja tiedostot valmiiksi ennen haastattelua ja tarkista, että internetyhteys on vakaa.
- **Esimerkkilauseet:** Haastattelun teemaan liittyvät täydennettävät esimerkkilauseet saattavat olla avuksi, jos haastateltavat osaavat lukea.
- **Tunnekortit:** Erilaisia tunnetiloja kuvaavia kortteja voidaan käyttää rentouttamaan tilannetta keskustelujen alussa.
- **Kommunikoinnin apuvälineet:** Osallistujilla saattaa olla käytössä omia kommunikointilaitteita, -ohjelmia tai -kansioita, joita kannattaa hyödyntää haastattelutilanteissa. Tarkempaa tietoa kommunikoinnin apuvälineistä löytyy esimerkiksi Kehitysvammaliiton Kommunikoinnin apuvälineet - Papunet -verkkosivustolta.
- **Tulkki:** Tulkit ovat kommunikoinnin moniosaajia, ja he voivat auttaa kommunikoimaan haastattelutilanteissa eri tavoin. Tulkit voivat esimerkiksi viittoa, kuvittaa haastattelun etenemistä tai hyödyntää kirjoitustulkkausta.

Seuraavat ideat voivat helpottaa lasten ja nuorten osallistumista keskusteluun:

- **Täytä tyhjät kohdat:** Pyydä osallistujia täydentämään lause: Pidän/en pidä liikunnasta, koska…
- **Tarinat:** Pyydä nuoria käyttämään mielikuvitustaan ja kertomaan tarinoita liikunnan ympäriltä. Pyydä osallistujia keksimään oma liikuntatarina, joka alkaa: Olipa kerran…
- **Piirtäminen:** Järjestä haastateltavat yhteisen pöydän äärelle, aseta keskelle iso paperi ja anna jokaiselle tusseja tai väriliituja. Pyydä osallistujia piirtämään jokin asia, joka tulee mieleen kivasta liikuntatuokiosta tai tilanteesta. Pyydä lopuksi jokaista selittämään, mitä on piirtänyt ja miten kuva liittyy mieluisaan liikuntatilanteeseen.
- **Muistelu:** Käytä muistelukysymyksiä, jotka vievät nuoret takaisin aiempiin kokemuksiin tai esimerkiksi liikuntahetkiin. Pyydä heitä esimerkiksi muistelemaan hauskinta tai iloisinta liikuntahetkeen liittyvää muistoa tai muistelemaan hetkeä, jolloin he kokivat onnistuvansa.

## Haastattelusta aiheutuvat kustannukset

Haastatteluiden kuluja suunniteltaessa on huomioitava esimerkiksi mahdollinen tilavuokra, haastattelijan työaika, matkakustannukset, mahdollisten tarjoiluiden kustannukset sekä materiaaliin tulostamiseen liittyvät kustannukset.

# Haastattelun kulku

## Haastattelun aloitus

Haastattelun alussa on hyvä keskittyä tutustumiseen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen. Toivota aluksi ryhmä tervetulleeksi ja esittele itsesi. Pyydä osallistujia esittelemään itsensä. Tarkista samalla, että kaikki osallistujat ovat täyttäneet suostumuslomakkeet. Haastattelun alussa käykää läpi käytännön asiat, kuten missä hätäuloskäynnit ja WC:t sijaitsevat.

## Esimerkki haastattelun johdantotekstistä

Hei ja tervetuloa keskustelemaan kanssamme. Minun nimeni on Heidi Leppä ja työskentelen tutkijana Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Teen oppimateriaalia liikuntaneuvojille erilaisten toimintarajoitteiden huomioimisesta lasten, nuorten ja perheiden liikuntaneuvonnassa.

Tässä haastattelussa ja keskustelussa me haluaisimme kuulla teidän ajatuksianne perheen merkityksestä liikkumisessa ja harrastamisessa, liikuntaneuvonnasta ja liikuntaneuvonnan markkinoinnista. Liikkuminen tarkoittaa kaikkea tekemistä, jossa keho liikkuu. Esimerkiksi kävely, pyöräily, tanssi tai jokin muu mielekäs harrastus on liikkumista. Liikuntaneuvonnassa autetaan löytämään sopivia tapoja liikkua. Liikuntaneuvonnan markkinoinnilla tarkoitetaan tapaa kertoa ihmisille, että liikuntaneuvontaa on saatavilla.

Tässä keskustelussa ei ole vääriä vastauksia ja jokaisella saa olla omat mielipiteensä ja näkökulmansa. Voit vapaasti jakaa näkökulmasi, vaikka se eroaisi muiden sanomasta. Voit myös kysyä kysymyksiä muilta osallistujilta. Muistetaan yhteiset pelisäännöt, niin kaikilla on hyvä olla: kunnioitan, huomioin, pyydän ja annan anteeksi, olen avoin, puutun ja olen oma itseni. Tätä tilaisuutta ei tallenneta, mutta kirjoitamme tästä muistiinpanoja.

Käytämme tänään etunimiämme keskustellessamme keskenämme, mutta emme käytä teidän nimiänne raporteissamme. Kaikki sanomanne pidetään luottamuksellisena. Tänään kerättyjä tietoja hyödynnetään liikuntaneuvojille suunnatun oppimateriaalin suunnittelussa.

Onko teille herännyt kysyttävää tässä vaiheessa?

Kertaa haastattelun tarkoitus ja tavoite lyhyesti. Voit hyödyntää kuvakommunikaatioita, selkeää kieltä ja tarvittaessa muita erilaisia visuaalisia elementtejä ymmärryksen parantamiseksi. Kertaa käyttämäsi terminologia ja esittele keskeisimmät sanat (kuten toimintarajoite, liikunta, urheilu, harrastaminen, liikuntaneuvonta). Ennen keskustelun aloittamista on hyvä käydä läpi turvallisemman tilan periaatteet: kunnioitan, huomioin, pyydän ja annan anteeksi, olen avoin, puutun ja olen oma itseni. Lapsille ja nuorille suunnatut ohjeet löydät esimerkiksi Lasten liiton verkkosivuilta.

## Tutustuminen

Ennen ensimmäisen varsinaisen kysymyksen esittämistä on suositeltavaa käyttää hetki aikaa tutustumiseen. Sen tarkoituksena on rentouttaa tunnelmaa, herättää ajatuksia keskustelua varten ja antaa kaikille mahdollisuus puhua. Esittely on tärkeää yhteishengen rakentamisen kannalta. Varaa osallistujien esittelyyn aikaa viidestä kymmeneen minuuttia ja vältä kiirehtimistä, sillä se valmistelee tulevaa keskustelua. Esittäytymiskierroksella voi hyödyntää erilaisia välineitä ja toiminnallisia harjoitteita.

Ideoita esittelyn ja tutustumisen avuksi:

- **Pallo kiertää:** Esittelyn aikana voi laittaa pallon tai muun esineen kiertämään ringissä. Osallistujia ohjeistetaan kertomaan oma nimensä ja esimerkiksi jokin asia, josta he pitävät, kun esine tulee heille.
- **Kuvat kertovat:** Esittelykierroksessa voi hyödyntää erilaisia kuvakortteja. Osallistujia voi pyytää esimerkiksi kuvailemaan tuntemuksiaan juuri nyt kuvakorttien avulla.
- **Tarrat seinälle:** Keskustelun avaajana voi toimia myös esimerkiksi tarrojen tai leikattujen kuvien liimaaminen isolle paperiseinälle.
- **Mielipideviiva:** Erilaiset mielipideviivat, joissa vastauksen voi kertoa liikkumalla tai osoittamalla sanojen sijaan, voivat olla avuksi tutustumisessa.

## Haastattelun rakenne ja kysymykset

Seuraavassa taulukossa on esitetty haastattelun rakenne ja esimerkkejä kysymyksistä, joita voi kysyä lapsilta ja nuorilta tai heidän perheiltään. Muista kuitenkin, että joustavuus ja sopeutumiskyky ovat avainasemassa ja jokainen haastattelu on erilainen. Jotkut kysymykset sopivat yhdelle ryhmälle, mutta eivät toiselle. Ole siis joustava ja valmis muuttamaan suunnitelmaasi, jotta

keskustelusta tulee mukava kokemus osallistujille. Kysymyksistä on hyvä valmistella etukäteen erilaisia versioita, jotta kaikki pääsevät osallistumaan keskusteluun.

| Vaihe | Kuvaus | Esimerkkejä |
|---|---|---|
| **Tutustuminen** | Yksinkertainen kysymys, jolla kannustetaan osallistujia puhumaan ja tuntemaan olonsa mukavaksi. Erilaisia tutustumis-tehtäviä tai tunnekortteja voidaan käyttää keskusteluun kannustamiseen. Näitä kysymyksiä ei yleensä analysoida. | Kerro nimesi ja harrastuksesi?<br>Kerro nimesi ja valitse näistä kuvista lempitapasi liikkua.<br>Kerro nimesi ja mitä tykkäät tehdä vapaa-ajalla.<br>Kerro nimesi ja valitse tunnekuvista, miltä sinusta tuntuu nyt. |
| **Siirtyminen** | Siirtymäkysymykset ovat yksin-kertaisia kysymyksiä, jotka keskittyvät osallistujien ajatuksiin aiheesta. Nämä kysymykset tarjoavat syvällisemmän vastauksen verrattuna aloituskysymykseen. | **Lapsille ja nuorille:**<br>Kerro näiden kuvien avulla, mitä mieltä olet liikunnasta?<br>Mihin tarvitset apua liikunnan harrastamisessa?<br><br>**Perheille:**<br>Mitä ajatuksia tai mielikuvia liikunta-neuvonta sanana teissä herättää?<br>Mitkä tekijät estävät perheen yhdessä liikkumista?<br>Mitkä tekijät mahdollistaisivat perheen yhdessä liikkumista?<br>Minkälaista tukea tarvitsisitte yhdessä liikkumiseen? |
| **Tärkeimmät kysymykset** | Tärkeimmät kysymykset liittyvät selvitettävään aiheeseen, joten niihin tulisi käyttää eniten aikaa. Kysymyksiä voi täydentää täydentävillä kysymyksillä osallistujien vastausten perusteella. | **Lapsille ja nuorille:**<br>Kerro näiden kuvien avulla, mikä kannustaa sinua liikkumaan/ harrastamaan liikuntaa?<br>Kerro näiden kuvien avulla, miksi liikunnan harrastaminen on vaikeaa?<br><br>**Perheille:**<br>Herättävätkö nämä liikunta-neuvonnan mainokset kiinnostusta tai luottamusta – miksi tai miksi eivät?<br>Mikä teidän mielestänne houkuttelee perheitä varaamaan ajan liikuntaneuvontaan? |
| **Täydentävät kysymykset** | Täydentävien kysymysten avulla selvitetään tarkemmin osallistujien ajatuksia ja taus-talla olevia merkityksiä. Nämä kysymykset antavat osallistujille mahdollisuuden jakaa ajatuksiaan kokonaisvaltaisemmin. | Voisitko kertoa minulle tästä hieman lisää?<br>Voisitko antaa esimerkin? |
| **Kiteytys ja lopetus** | Voit tiivistää itse tai pyytää osallistujia tiivistämään haastattelussa käsitellyt keskeiset aiheet esimerkiksi fläppitaululle. Kerro osallistujille lyhyt yhteenveto käsitellyistä teemoista ja kysy, onko osallistujilla aiheisiin jotain lisättävää. Voit esimerkiksi pyytää osallistujia laittamaan käsiteltyjä aiheita tärkeysjärjestykseen. | Voit päättää haastattelun esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:<br>Jäikö mielestäsi jotain huomiotta tämänpäiväisessä keskustelussa?<br>Onko mielessäsi jotain muuta, mitä haluaisit lisätä? |

# Tulosten analysointi ja hyödyntäminen

Fokusryhmähaastattelun aineistoa analysoidaan tyypillisesti hyödyntämällä laadullisia tutkimusmenetelmiä. Laadullisen analyysin keskeisenä tavoitteena on ymmärtää osallistujien kokemuksia, merkityksiä ja tulkintoja tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Fokusryhmähaastattelu tarjoaa menetelmänä rikkaan lähtökohdan merkitysten tutkimiseen, sillä se tuo esiin paitsi yksilöllisiä näkökulmia myös ryhmässä jaettuja yhteisiä käsityksiä. Lisäksi fokusryhmäkeskustelu mahdollistaa ryhmän välisen vuorovaikutuksen analysoinnin. Nicholsonin ja Shrivesin (2024) mukaan fokusryhmäkeskustelujen analysoinnissa tulisikin siirtyä pelkästä sitaattien poimimisesta kohti vuorovaikutuksen systemaattisempaa tarkastelua. Analyysi voi sisältää esimerkiksi peräkkäisten puheenvuorojen tarkastelua sekä vuorovaikutuksen intensiteetin ja rakenteen analysointia (Dedios-Sanguineti ym., 2025). Vuorovaikutuksen huomioiminen mahdollistaa syvemmän ymmärryksen siitä, miten osallistujien näkemykset muodostuvat ryhmässä ja miten yhteistä merkitystä rakennetaan (Ning ym., 2024).

Laadullista sisällönanalyysia voi tehdä esimerkiksi aineistolähtöisesti (induktiivisesti) tai teorialähtöisesti (deduktiivisesti). Aineistolähtöisessä analyysissä teemat muodostuvat suoraan aineistosta ilman ennalta määrättyä viitekehystä. Teorialähtöisessä analyysissä aineistoa tarkastellaan ennalta määritellyn teorian tai käsitteellisen mallin ohjaamana ja analyysi jäsennetään näiden käsitteiden avulla. Aineisto- ja teorialähtöisiä lähestymistapoja voidaan myös yhdistää, jolloin esimerkiksi aineistosta nousevia havaintoja tarkastellaan ja jäsennetään aiemman tutkimuksen avulla. Menetelmän valinta riippuu tutkimuksen tavoitteista ja siitä, kuinka paljon ilmiöstä on olemassa aiempaa tietoa. Yhdistetty lähestymistapa mahdollistaa sekä ilmiön avoimen tarkastelun että tulosten kytkemisen laajempaan tutkimukselliseen kontekstiin (Elo ym., 2022). Aineiston analyysi on luotettavampaa, jos kaksi tai jopa useampi henkilö analysoi ja luokittelee aineiston toisistaan riippumatta (Tuomi & Sarajärvi 2018, Elo ym., 2022). Analysointi voidaan jakaa valmistelu-, analyysi- ja raportointivaiheisiin (Elo & Kyngäs, 2008).

Jos käytät fokusryhmähaastattelua esimerkiksi liikuntaneuvonnan kehittämiseksi, voit analysoida aineistoa esimerkiksi:

**Valmisteluvaihe**

- Tallenna ja kirjoita muistiin kaikki vastaukset. Jos aineisto ei ole tekstimuodossa, kirjoita äänitetty puhe tekstiksi sanasta sanaan eli litteroi.
- Siirrä tiedot analysointiohjelmistoon, kuten Exceliin.
- Tutustu vastauksiin huolellisesti.

**Analyysivaihe**

- Analyysivaiheessa voit valita aineistolähtöisen tai teorialähtöisen lähestymistavan.
- Aineistolähtöinen analyysi: Poimi aineistosta vastauksia haluamiisi tutkimuskysymykseesi. Luo teemoja tai luokkia aineiston pohjalta.
- Teorialähtöinen analyysi: Anna aineistollesi alustavat teemat sisällön kuvaamiseksi. Tarkastele aineistoa suhteessa ennalta määriteltyihin luokkiin.
- Määrittele ja nimeä teemat ja merkitykset.

**Rortointivaihe**

- Kirjoita lyhyet kappaleet, joissa tiivistät kunkin teeman löydökset.
- Havainnollista tekstiäsi haastateltavien lainauksilla.

# Lopuksi

Toimintarajoitteisia lapsia ja nuoria koskeva liikuntatutkimus ja kehittämistyö ovat perinteisesti perustuneet aikuisten ja ammattilaisten näkökulmiin. Tällöin lasten ja nuorten omat kokemukset jäävät helposti näkymättömiksi, vaikka heidän näkemystensä ja näkökulmiensa kerääminen on aidon osallisuuden edellytys. Lasten ja nuorten kokemusten ja ideoiden avulla voidaan kehittää parempia palveluita sekä löytää uusia ideoita liikkeen, liikkumisen, liikunnan ja harrastusten saavutettavuuden parantamiseksi. Samalla keskustelutuokiot voivat toimia keinona tuoda lapsille ja nuorille näkyväksi olemassa olevia palveluja, kuten liikuntaneuvontaa.

Kuule meitä -opas on julkaistu osana Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hanketta, jota toteutetaan vuosina 2024–2027 kolmen organisaation valtakunnallisena ryhmähankkeena. Valttiplus-hankkeen tavoitteena on luoda yhdenvertaisia liikkumisen mahdollisuuksia toimintarajoitteisille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Koordinoinnista vastaa Suomen Paralympiakomitea ja osatoteuttajia ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes ja Kolmen kampuksen urheiluopisto. Hanke on osin Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) rahoittama.

Kiitos oppaan kommentoinnista Vilma Pikkupeura-Riikilälle Jyväskylän yliopistosta, Niko Lepälle Ammattioppilaitos Spesiasta sekä Essi Nirhamolle ja Kaisa Koivuniemelle Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likesistä.

# Lähteet

# Lähteet


Asunta, P., Hasanen, E., Kiuppis, F., Rintala, P. & McConkey, R. (2022). 'Life is team play': social inclusion of people with intellectual disabilities in the context of Special Olympics. *Sport in Society*, *25*(10), 2146–2161. https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2037565

Asunta, P. (2026). *LIITU 2020 AMEO-aineistoa koskevat julkaisemattomat tiedot*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Likes.

Ayrton, R. (2019). The micro-dynamics of power and performance in focus groups: an example from discussions on national identity with the South Sudanese diaspora in the UK. *Qualitative Research, 19*(3), 323–339. https://doi.org/10.1177/1468794118757102

Batters, R. & Reilly, N. (2015). *Investigation the Attitudes and Perceptions of Athletes with an Intellectual Disability on the Utilisation of Sports Questionnaires* (Dissertation thesis, University of Derby).

Carlsson, E., Paterson, B. L., Scott-Findlay, S., Ehnfors, M. & Ehrenberg, A. (2007). Methodological issues in interviews involving people with communication impairments after acquired brain damage. *Qualitative Health Research, 17*(10), 1361–1371. https://doi.org/10.1177/1049732307306926

Dedios-Sanguineti, M. C., Guarin, A., Torres-García, A. & Martínez Gómez, M. (2025). Assessing meaningful interaction in focus group discussions conducted over WhatsApp. *International Journal of Qualitative Methods, 24,* 16094069251321599. https://doi.org/10.1177/16094069251321599

Dekkers, V., Kejkstra, A. & Holla, J. (2021). *Inclusive (online) focus group guidance 2021 SEDY2 project.* Inholland University of Applied Sciences. https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/inclusive-online-focus-group-guidance-2021

Dekkers, V., Kejkstra, A., Saari, A., Pokvytyte, V., Pimenta, N., Vitorino, A., Langkamp, W., Moustakas, L., Remahl, V., da Silva, H., Pozerine, J., Snooy, L. & Holla, J. (in print). The meaning of inclusion in sport according to young

people with a disability, parents and sport professionals. *European Journal of Adapted Physical Activity*.

Demant, J. & Halkier, B. (2025). Qualities of focus groups within different forms of research practices. In U. Flick (Ed.), *The Sage handbook of qualitative research quality* SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781529674354.n16

Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede 34*(4)*,* 215–225. https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987

Elo, S. & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing 62*(1), 107–115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x

Gibson, F. (2007). Conducting focus groups with children and young people: Strategies for success. *Journal of Research in Nursing, 12*(5), 473–483. https://doi.org/10.1177/1744987107079791

Hendershot, G. (2004). The effects of survey nonresponse and proxy response on measures of employment for persons with disabilities. *Disability Studies Quarterly 24*(2). https://doi.org/10.18061/dsq.v24i2.481

Ison, N. L. (2009). Having their say: Email interviews for research data collection with people who have verbal communication impairment. *International Journal of Social Research Methodology, 12*(2), 161–172. https://doi.org/10.1080/13645570902752365

Kalliomeri, R. & Tatti, L. (2026). *Miten kehittää toimintaa ja palveluita yhdessä lasten, nuorten, perheiden ja heidän parissaan toimivien aikuisten kanssa?* (Tietoa työn tueksi 3/2026). Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio*.* https://osallisuudenkoordinaatio.fi/wp-content/uploads/2026/03/Tietoa-tyon-tueksi-3-2026-Miten-kehittaa-palveluita-yhdessa.pdf

Kokko, S., Hämylä, R. & Martin, L. (toim.) (2021)*. Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. *Erillisliite 2.* (Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1).

Kroll, T. (2011). Designing mixed methods studies in health-related research with people with disabilities. *International Journal of Multiple Research Approaches, 5*(1), 64–75. https://doi.org/10.5172/mra.2011.5.1.64

Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2015). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. SAGE.

Nicholson, H. P. & Shrives, P. J. (2024). Stepping beyond transcripts: A framework for analyzing interaction in focus groups. *International Journal of Social Research Methodology, 27*(2), 203–218. https://doi.org/10.1080/13645579.2022.2149149

Ning, X., Liu, Y., Miao, J. L. & Li, W. L. (2024). Enhancing the potentials of the focus group discussion–engaging frequently neglected but essential situational factors for analyzing data. *International Journal of Qualitative Methods, 23*, https://doi.org/10.1177/16094069241306332

Mäntyranta, T. & Kaila, M. (2008). Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim*, *124*(13), 1507–1513.

Parsons, J. A., Baum, S., Johnson, T. P. & Hendershot, G. (2001). Inclusion of disabled populations in interview surveys: Review and recommendations. In S. Barnatt & B. Altman (eds.), *Exploring Theories and Expanding Methodologies: Where we are and where we need to go* (pp.167–184). Emerald Group Publishing Limited. https://doi.org/10.1016/S1479-3547(2001)2

Paterson, B. & Scott-Findlay, S. (2002). Critical issues in interviewing people with traumatic brain injury. *Qualitative Health Research, 12*(3), 399–409.

Stevanovic, M. & Weiste, E. (2018). Keskustelunanalyysi ja fokusryhmien diskursiivinen tutkimus. *AFinLA-teema*, (11), 114–36. https://doi.org/10.30660/afinla.68981

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK]. (Ei pvm.). *Eettinen ennakkoarviointi.* Haettu 12.3.2026 osoitteesta https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi

Watson, J. (2012). Supported decision-making for people with severe or profound intellectual disability: ‘we’re all in this together, aren’t we?’ In C.

Bigby & C. Fyffe (eds.), *Services and families working together to support adults with intellectual disability: Proceedings of the 6th Annual Roundtable on Intellectual Disability Policy* (pp. 38-48). La Trobe University. https://doi.org/10.26181/22216114

Whitehurst, T. (2007). Liberating silent voices–perspectives of children with profound & complex learning needs on inclusion. *British Journal of Learning Disabilities, 35*(1), 55–61.

# Liitteet

## Liite 1. Lisätietoja Sport Empowers Disabled Youth -hankkeista

### SEDY (Sport Empowers Disabled Youth) -hankkeet

SEDY-hankekokonaisuus eli Sport Empowers Disabled Youth 1–2 (SEDY2) olivat kolmivuotisia EU:n rahoittamia yhteistyöhankkeita, joiden tavoitteena oli muokata inklusiivisempaa liikuntatarjontaa. SEDY2-hanketta (2020–2022) koordinoi hollantilainen ammattikorkeakoulu Inholland University of Applied Sciences, ja siinä oli mukana yhdeksän partneria viidestä maasta (Hollanti, Suomi, Liettua, Portugali, Itävalta). Suomesta mukana olivat Suomen Paralympiakomitea ja Liikuntakeskus Pajulahti (nyk. Kolmen kampuksen urheiluopisto).

Molemmissa SEDY-hankkeissa pyrittiin eurooppalaisena yhteistyönä löytämään ratkaisuja kysynnän ja tarjonnan ongelmaan, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa toimintarajoitteiset lapset ja nuoret liikkuvat ja osallistuvat liikuntaharrastuksiin vähemmän kuin vammattomat ikätoverit.

SEDY2-hankkeessa julkaistiin englanninkielinen *Inclusive (Online) Focus Group Guidance* (Dekkers ym., 2021), joka on toiminut myös tämän suomenkielisen oppaan pohjana. Sport Empowers Disabled Youth 2 -projektin tuotokset ovat kaikkien aiheesta kiinnostuneiden ladattavissa osoitteesta https://www.inholland.nl/inhollandcom/about-inholland/sedy2/

### Fokusryhmähaastattelu SEDY2-hankkeessa

SEDY2-hankkeessa toteutettiin fokusryhmähaastatteluja neljässä maassa (Suomi, Liettua, Portugal ja Alankomaat) toimintarajoitteisille lapsille ja nuorille (n = 16), heidän vanhemmilleen (n = 18) ja liikunnan ammattilaisille (n = 20). Haastatteluiden avulla selvitettiin toimintarajoitteisten lasten ja nuorten näkemyksiä, toiveita ja tunteita liittyen liikunnan ja urheilun osallisuuteen.

SEDY2-hankkeessa fokusryhmähaastattelut toteutettiin verkkovälitteisesti koronapandemian takia. Lapset ja nuoret pohtivat neljässä maassa moderaattorin tukemina, mitä osallisuus liikunnassa ja urheilussa heille tarkoitti, kokivatko he itsensä tervetulleiksi ja pystyivätkö he osallistumaan haluamaansa liikunta- tai urheilutoimintaan. Lisäksi kartoitettiin nuorille tarjolla olevia urheilu- ja liikuntamahdollisuuksia, niiden vastaavuutta heidän tarpeisiinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa sekä tyytyväisyyttä nykyiseen tarjontaan. Keskusteluissa tuotiin esiin myös syitä sille, miksi liikunta ja urheilu olivat nuorille merkityksellisiä.

Haastatteluiden tavoitteena oli vahvistaa nuorten omaa ymmärrystä urheilun osallisuudesta ja tukea heidän mahdollisuuksiaan välittää havaintojaan vanhemmille, opettajille ja valmentajille. Samalla pyrittiin lisäämään vanhempien ja urheilun ammattilaisten ymmärrystä osallisuudesta sekä syventämään tutkijoiden käytännön tietoa vammaisten lasten ja nuorten osallisuuden edellytyksistä ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämisestä liikunnassa ja urheilussa.

Fokusryhmän havaittiin soveltuvan hyvin ilmiöihin, kuten inkluusioon, jotka ovat luonteeltaan subjektiivisia ja kokemuksellisia, ja joiden ymmärtäminen edellyttää osallistujien omien tulkintojen esiin tuomista. Virikkeinä käytetyt kuvat ja vuorovaikutteinen keskustelu auttoivat osallistujia myös täydentämään toistensa ajatuksia ja tuottamaan monipuolisempaa tietoa kuin yksilölliset, strukturoituihin vastausvaihtoehtoihin perustuvat kyselyt.

**SEDY2-hankkeen fokusryhmähaastattelun kysymykset**

1. Voitko kuvailla tuntemuksiasi juuri nyt tunnekorttien avulla?
2. Mitä mieltä olet osallisuudesta (osallistumisesta/kuulumisesta) urheilussa?
    a. Tai ”tunne kuulumisesta osaksi joukkoa”? Oliko sinulla valinnanvaraa?
    b. Milloin sinusta tuntui todella hyvältä (urheilu)ryhmässä/harrastuksissa/liikunnassa?
    c. Milloin tunsit olevasi osa ryhmää?
3. Voitko kuvailla tilanteita, jossa tunsit olosi osaksi ryhmää tai et kokenut?
4. Ketkä mielestäsi voivat osallistua urheiluun?
5. Mikä mielestäsi auttaa/estää sinua harrastamasta urheilua?

Inclusion statement: SEDY2-hankkeen fokusryhmien tuloksena julkaistu Inclusion statement -teesit ja videot löytyvät kolmella kielellä SEDY2 -hankkeen verkkosivuilta https://www.inholland.nl/inhollandcom/about-inholland/sedy2/inclusion/

Tutkimusartikkeli: Dekkers ym. (2026). The meaning of inclusion in sport according to young people with a disability, parents and sport professionals. *European Journal of Adapted Physical Activity* (in print).

## Liite 2. Esimerkki lapsille ja nuorille suunnatusta tiedotteesta

Kuvat: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elina Vanninen, Kuvako, Mulberry Symbols, Sergio Palao/ARASAAC ja Sclera.

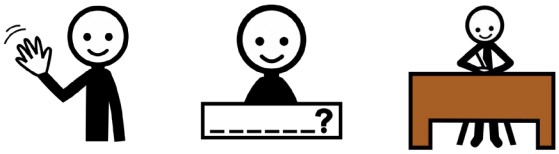

Hei! Nimeni on [nimi]. Työskentelen [organisaation nimi].

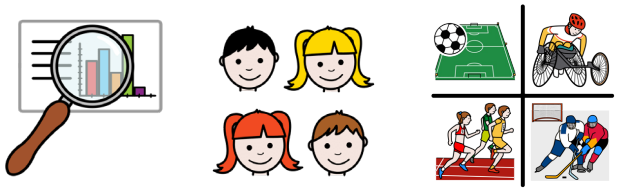

Tutkin lasten ja nuorten liikunnan harrastamista.

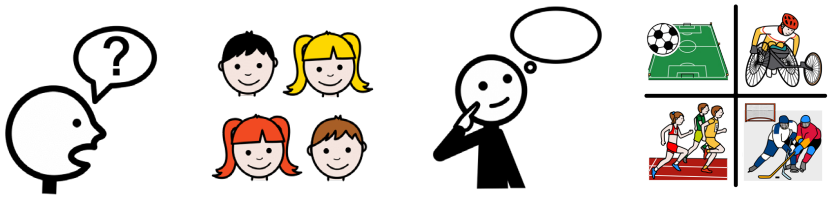

Haluan tietää, mitä lapset ja nuoret ajattelevat liikunnan harrastamisesta.

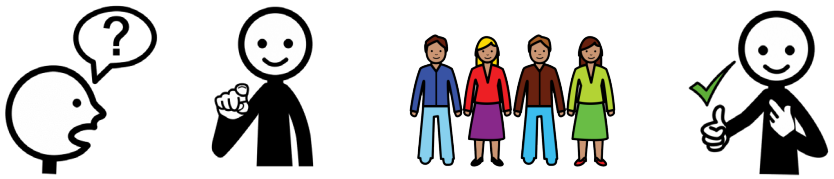

Haastattelen sinua. Aikuinen saa olla mukana.

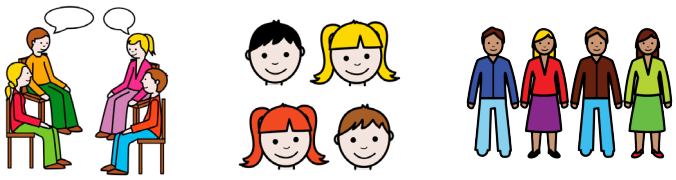

Keskustelemassa on myös muita lapsia ja aikuisia.

*Tiedote jatkuu seuraavalla sivulla*



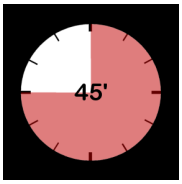


Keskustelemme yhdessä liikunnan harrastamisesta noin 45 minuuttia.




Voit kertoa omia mielipiteitäsi.



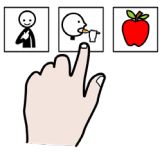

Voit esimerkiksi puhua, piirtää tai osoittaa kuvia.


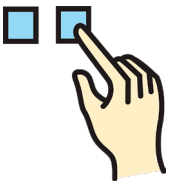


Osallistuminen on vapaaehtoista. Saat kieltäytyä.




Voit keskeyttää osallistumisesi milloin vain.

*Tiedote jatkuu seuraavalla sivulla*

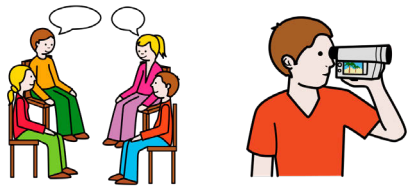

Keskustelu tallennetaan videolle.

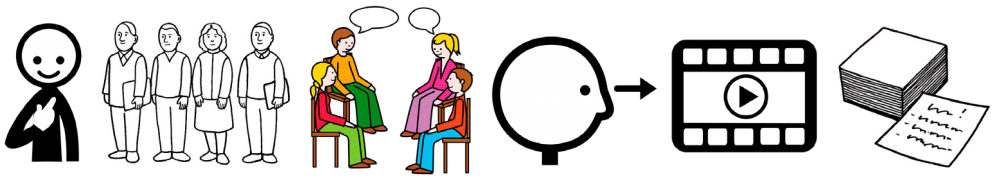

Minä ja työkaverini näkevät keskustelun videon ja muistiinpanot.

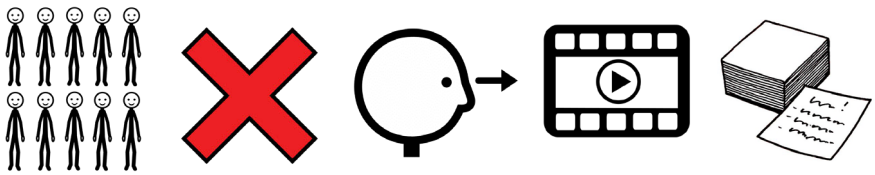

Muut eivät näe videota ja muistiinpanoja.

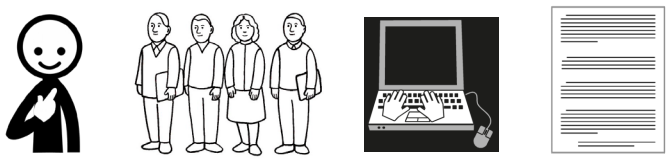

Minä ja työkaverini kirjoitamme raportin.

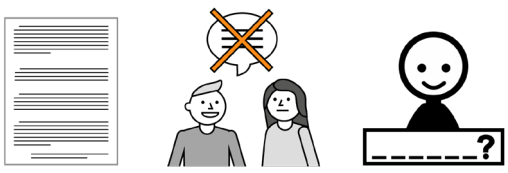

Raportissa ei kerrota sinun nimeäsi.

*Tiedote jatkuu seuraavalla sivulla*





Raportissa kerrotaan mielipiteitäsi liikunnan harrastamista.




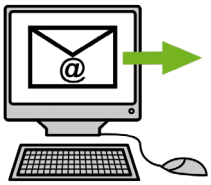

Haluatko kysyä jotain? Voit soittaa tai lähettää sähköpostia minulle.

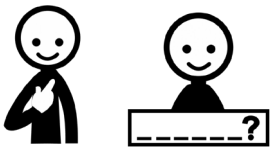

[Tutkijan nimi]

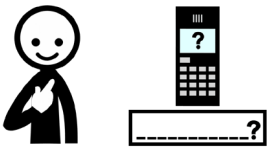

[Puhelinnumero]

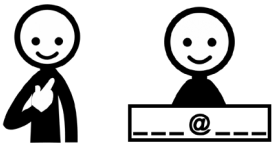

[Sähköpostiosoite]

## Liite 3. Esimerkki lapsille ja nuorille suunnatusta suostumuslomakkeesta

Kuvat: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elina Vanninen, Kuvako, Mulberry Symbols, Sergio Palao/ARASAAC ja Sclera.



Ilmoitan tällä lomakkeella, haluanko osallistua tutkimukseen.

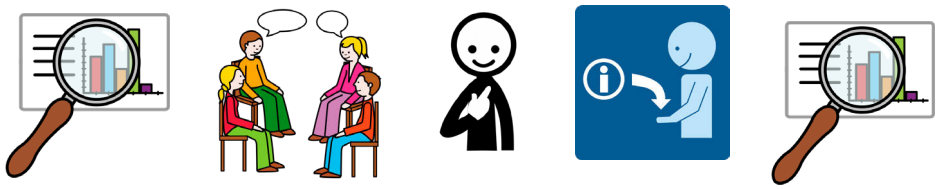

Tutkimus on ryhmähaastattelu. Olen saanut tietoja tutkimuksesta

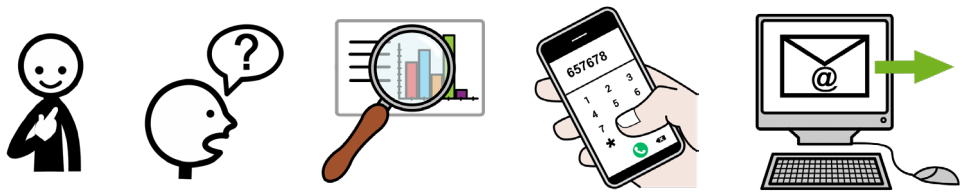


Olen voinut kysyä tutkimuksesta puhelimella tai sähköpostilla.

*Tiedote jatkuu seuraavalla sivulla*



Ymmärrän, että osallistuminen on vapaaehtoista.



Voin keskeyttää osallistumiseni milloin vain. Minun ei tarvitse kertoa keskeyttämisen syytä.

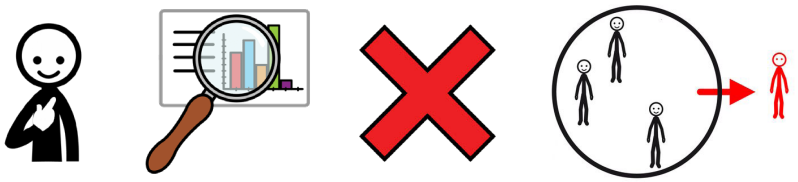

Tietojani ei anneta ulkopuolisille.

*Tiedote jatkuu seuraavalla sivulla*






Haluatko osallistua tutkimukseen? Laita rasti toiseen alla olevaan neliöön.

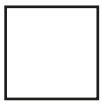



Kyllä, haluan osallistua tutkimukseen

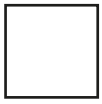



En halua osallistua tutkimukseen

Lapsen/nuoren nimi:
Allekirjoitus:
Päivämäärä:

Vanhemman/huoltajan nimi:
Allekirjoitus:
Päivämäärä:

**Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisut.**

**Avoimet julkaisumme tekevät tunnetuksi Jamkin laajaa ja monialaista opetus-, tutkimus- ja kehittämistyötä.**

▷ **jamk.fi/julkaisut**

**Jyväskylän ammattikorkeakoulu**

PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35,
40200 Jyväskylä
Puh. +358 20 743 8100

**jamk.fi**

# Jamkin julkaisut
# tutkittua
# tietoa sinulle.

Toimintarajoitteiset lapset ja nuoret jäävät usein tutkimus- ja kehittämistoiminnan ulkopuolelle. Heidän kuulemisensa parantaisi palvelujen laatua ja tukisi ammattilaisten työtä. Tämä opas tarjoaa taustatietoja ja konkreettisia esimerkkejä fokusryhmähaastatteluiden tekemiseen, kun tavoitteena on kuulla lasten ja nuorten mielipiteitä.

Kuule meitä -opas julkaistaan osana Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hanketta, jossa luodaan yhdenvertaisia liikkumisen mahdollisuuksia toimintarajoitteisille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen.

Valttiplus on kolmen organisaation valtakunnallinen, Euroopan unionin osarahoittama (Euroopan sosiaalirahasto, ESR+) ryhmähanke. Koordinoinnista vastaa Suomen Paralympiakomitea, ja osatoteuttajia ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes ja Kolmen kampuksen urheiluopisto.

ISBN 978-951-830-816-7 (Painettu)
ISBN 978-951-830-817-4 (PDF)

jamk | Jyväskylän ammattikorkeakoulu